

*Energiaoikeudenmukaisuus,
utopistisen yhteiskunnan
peruskivi?*

SAKINEH GHORBANZADEH

*Energiaoikeudenmukaisuus,
utopistisen yhteiskunnan
peruskivi?*

SAKINEH GHORBANZADEH

Johdanto

Energian tarina on ollut pitkä. Se alkoi aikana, jolloin ihmiset keksivät pyörän varhaisena teknologiana ja käyttivät sitä moniin erilaisiin tarkoituksiin. Nykyään kaikenlaisen edistyneen teknologian ansiosta energiasta on tullut yleisin saatavilla oleva hyödyke ainakin kehittyneissä maissa asuville. Tietenkään monilla maailman mailla ei ole pääsyä erityyppisiin energiapalveluihin tai energiaan, mutta se ei ole tämän käsikirjan tarkoitus, paitsi että se kertoo tarkasti oikeudenmukaisuuden tarinan. Täällä haluamme keskustella lyhyesti energian ja oikeuden välisestä suhteesta, varsinkin kun suunnittelemme kehittymistä kestäviksi yhteiskunniksi. Sitten meidän on otettava huomioon, että energia ja energiapalvelut eivät ole vain teknisiä tuotteita. Ne ovat järjestelmiä, rakenteita ja jopa sosioteknologisia ilmiöitä. Energiajärjestelmien sosiaalista näkökulmaa ei kuitenkaan huomioida[1]. Siksi aiomme selittää tämän pienen käsikirjan avulla, miten nämä kaksi käsitettä liittyvät toisiinsa.

Tämä käsikirja on luotu Aluehallintoviraston tuella toteutuksessa Vaasan kaupunginkirjaston Utopiakokoelma-hankkeessa. Tämän projektin aikana keskityimme energiaoikeudenmukaisuuden käsitteeseen Suomen energiasiirtymän kontekstissa. Utopiakokoelma-hankkeen tavoitteena oli lisätä yleisön osallistumista Vaasan kaupungin pääkirjaston palveluihin. Ajattelimme kuitenkin, että energiaoikeudenmukaisuuden kaltaiset käsitteet eivät ole saaneet tarpeeksi huomiota ja että julkisen sektorin palvelut, mukaan lukien kirjastot, voisivat olla potentiaalisia foorumeja tietoisuuden lisäämiselle, neuvotteluille ja

Miksi tarvitsemme energiaoikeudenmukaisuutta? Uusiutuviin energialähteisiin siirtymisen aikana energiaoikeudenmukaisuus auttaa meitä pohtimaan enemmän sitä, kuinka uusi teknologia voi hyödyttää koko väestöä.

keskustelulle näistä asioista. Tämä sai meidät ajattelemaan asian sosiaalista näkökulmaa, ja päätimme kirjoittaa pienen käsikirjan energiaoikeudenmukaisuudesta. Elämme aikaa, jolloin aiemmin niin yksinkertaiset ilmiöt muuttuvat yhä monimutkaisemmiksi ja liittyvät muihin ilmiöihin. Jos siis haluamme utopistisen yhteiskunnan, on välttämätöntä ajatella ja keskustella näistä ilmiöistä. Meidän on muistutettava tämän käsikirjan lukijoita, että energian sosiaalisia ja teknisiä puolia käsittelevän laajan kirjallisuuden esittely ei ole helppoa. Tämä edellyttää hyvinvointipolitiikan ja erilaisten poliittisten kontekstien tuntemista, teknistä tietoa, sosiaalisia rakenteita jne. Tässä kirjassa olemme kuitenkin pyrkineet vain hahmottelemaan keskustelua energiaoikeudenmukaisuudesta ja jättäneet huomioimatta monia yksityiskohtia, erityisesti sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kaltaisia teoreettisia keskusteluja. Toivomme, että tämä pieni käsikirja saa lukijamme tarpeeksi uteliaiksi oppiakseen lisää näistä monimutkaisista järjestelmistä.

Käsikirjan sisältö

lyhyesti

ENSIMMÄISESSÄ LUVUSSA yritämme hahmottaa, miten energia ja yhteiskunta liittyvät toisiinsa. Tämä auttaa lukijoita saamaan selkeän kuvan aikaisempien teknisten ilmiöiden monitahoisesta versiosta. Määrittelemme myös energiaoikeudenmukaisuuden ja esittelemme sen kolme ulottuvuutta. Meidän on pidettävä mielessä, että energiaoikeudenmukaisuus tuli akateemiseen ja ei-akateemiseen keskusteluun hyvin myöhään, ja tästä johtuen sen ymmärtäminen on hieman vaikeaa.

TOISESSA LUVUSSA käsittelemme oikeudenmukaisuutta ja jakamista, ja ehdotamme energiajärjestelmien hyötyjen ja kustannusten tasapuolista jakautumista kaikkien yhteiskuntaryhmien kesken. Huomasimme kuitenkin, että sukupuoli sosiaalisenä kontekstina ei ole saanut riittävästi huomiota, vaikka sillä onkin potentiaalia edistää yhteiskunnan matkaa kohti kestäviä, oikeudenmukaisia järjestelmiä.

KOLMANNESSA LUVUSSA käsittelemme kognitiivista oikeudenmukaisuutta, ja yritämme tuoda esiin tässä ulottuvuudessa siihen liittyviä käsitteitä, kuten polttoaineköyhyyttä. Kyseessä on köyhyyden laji, joka voi aiheuttaa joidenkin sosiaalisten ryhmien syrjäytymistä.

NELJÄNNESSÄ LUVUSSA käsittelemme prosessuaalista oikeudenmukaisuutta ja selitämme alhaalta ylöspäin suuntautuvaa politiikkaa haavoittuvien ryhmien osallistumisen strategiana. Tätä oikeudenmukaisuuden ulottuvuutta voidaan pitää toisena energiaoikeudenmukaisuuden perustana.

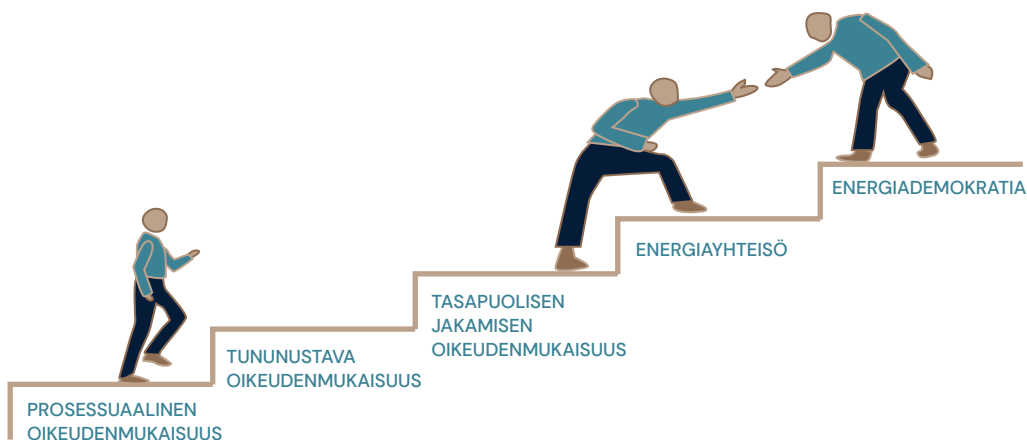
Keitä ovat prosumerit?

Prosumerit ovat samanaikaisesti sekä energian tuottajia että kuluttajia.

VIIDENNESSÄ LUVUSSA keskustelemme energiaoikeuden mukaisuudesta vuoropuhelussa energiademokratian kanssa. Energiasiirtymä edellyttää kansalaisten uutta määritelmää prosumer-roolista, joka sopii yhteen energiademokratian kanssa.

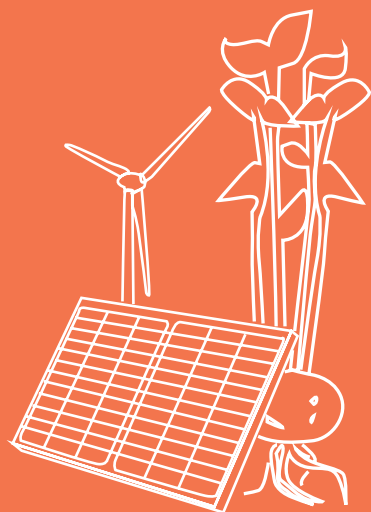
KUUDENNESSA LUVUSSA esittelemme energiayhteisöjä esimerkkinä aktiivisista kansalaisista. Nämä yhteisöt ovat myös kansalaisten valinta olla aktiivisia energia-alalla. Suomessa meillä ei ole vain energiayhteisöjä joillain alueilla, vaan myös ekokylä. Ekokylät menevät energiayhteisöjä pidemmälle ja keskittyvät kestävän kehityksen kaikkiin ulottuvuuksiin.

LOPUKSI käsittelemme kirjastoja utopististen yhteisöjen harjoittamisen neuvottelutiloina. Kirjastojen rooli on enemmän kuin kirjojen lainaaminen, sillä ne antavat mahdollisuuden ottaa mukaan kansalaisten näkemykset ja edistää utopistisen yhteiskunnan luomista.

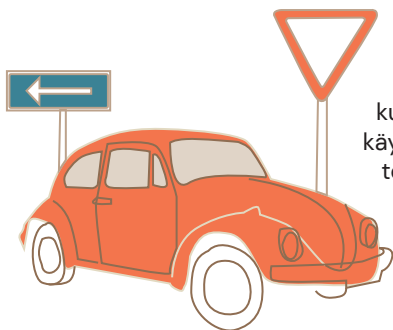
LUKU 1

Energia ja *yhteiskunta*

Energialla on tärkeä rooli ihmisyyhteiskunnissa. Se vaikuttaa taloudelliseen kehitykseen, elämänlaatuun, edistää sosiaalista tasa-arvoa, ratkaisee ympäristöongelmia ja varmistaa turvallisen energianlähteiden käytön. Tämä tarkoittaa, että klassista energian määritelmää "kyvyksi tehdä jotain" on laajennettava niin, että energiaa voidaan pitää sosiaalisena huolenaiheena[1,2]. Tämä voi kuitenkin olla monelle hämmentävää. He saattavat kyseenalaistaa, kuinka tonni hiiltä, öljytynnyri tai jopa elektronien virtaus suurjännitesiirotolinjojen läpi voi olla sosiaalinen huolenaihe. Tarkemmin katsottuna käy selväksi, että päivittäiset toimmemme, kuten valojen sytyttäminen tai sammuttaminen ja puhelimen käyttö, ovat kaikki riippuvaisia erilaisista energiamuodoista. Kaikki nämä toiminnot perustuvat arvoihimme, tarpeisiimme ja teknologiasuhteisiimme. Ne vaikuttavat siihen, miten yhteiskuntamme hankkii ja käyttää energiaa. Jotta voisimme selvittää paremmin energian asemaa sosiaalisena huolenaiheena, on energiaa tarkasteltava sosioteknisenä järjestelmänä.

Sosiotekniset järjestelmät ovat hyvin monimutkaisia, kun yritämme purkaa niitä. Välitön esimerkki näistä järjestelmistä on autokanta [3]. Autokanta on sosiaalinen ja tekninen järjestelmä, joka sisältää moottorit, pyörät, jarrut, renkaat, tiet, liikenne-merkit, huoltoasemat, autonvalmistajat ja jälleenmyyjät, huolto-yhtiöt, vakuutusyhtiöt, poliisit ja lakiverkostot. Kuten näette, autokanta on enemmän kuin pelkkä teknisten osien kokoelma. Autot juurtuvat syvästi muun muassa sosiaaliin rakenteisiin, kulttuurisiin normeihin, sosiaaliin käytäntöihin[3]. Siten sosiotekniset järjestelmät ovat kaksinkertaisia ilmiöitä, joissa molemmilla osapuolilla on potentiaalia vaikuttaa toisiinsa ja muokata toisiaan. Esimerkiksi uusiutuvan energian teknologiat, kuten aurinkopaneelit, voivat muokata sosiaalisia normeja, kuten ympäristöön liittyvää vastuutamme tai käyttäytymistämme. Esimerkkinä ympäristövastuusta voi olla päivittäisen elämämme hiilijalanjäljen laskeminen. Samanaikaisesti sopeutuminen ja energiateknologioiden hyväksyminen korostavat sitä, miten kulttuuriset normit, arvot, halut ynnä muut tekijät, kuten sukupolvien välinen kiulu eri teknologioiden käytössä ja hyväksynnässä, vaikuttavat halukkuutemme hyväksyä nämä teknologiat [1,2,4,5]. On myös muistettava, että sosioteknisten järjestelmien tekninen puoli on yleensä hallitseva.

Tämä voidaan liittää teknokeskeiseen lähestymistapaan, joka antaa aina tieteelle enemmän valtaa. Kuitenkin myös sosiaalinen näkökulma voi tarjota laajemman kuvan energian, teknologian ja yhteiskuntien yhteyksistä. Kyseessä ei kuitenkaan ole yhtenäisen ala.

- 1** Energian tulkitseminen sosiaalisena huolenaiheena voi olla useimmille hämmentävää.
- 2** Energia on sosiotekninen järjestelmä. Kuten autokanta, se on enemmän kuin pelkät autot.
- 3** Energialla on kolme päädimensiota: Ympäristön kestävyys, turvallinen energialähde ja kustannustehokas energia.

Mielestämme sosiotekniset järjestelmät eivät ole integroituja. Esimerkiksi huolemme tehokkaiden energiatuotteiden valinnassa voi liittyä sekä ympäristö- että taloudellisiin näkökohtiin; esimerkiksi asenteemme hiilijalanjäljen pienentämisestä voi liittyä pienempien energialaskujen maksamiseen kuun lopussa. Se voi myös heijastaa kulttuurisia suuntautumisiämme, kuten esimerkiksi eläminen tai kasvaminen kulttuurissa, jolla on läheiset yhteydet luontoon, mikä voi edesauttaa vihreämpiä huolenaiheita tai tehokkaampien teknologioiden valitsemista. Nämä näkökohdat eivät aina ole yhteensopivia. Suomalaisilla on esimerkiksi EU-maiden korkein tietämys ilmastonmuutoksesta, ja ilmastonmuutos on yksi heidän suurimmista huolenaiheistaan, mutta toisaalta meillä on myös korkea energiankulutus. Nämä paradoksaaliset huolenaiheet vaikeuttavat entisestään päätöksentekoa etenkin kansallisella tasolla. Esimerkiksi hallituksen ei ole helppoa päättää erityyppisistä energiateknologioista ja -palveluista, luotettavista energialähteistä, energiakustannusten ja -hyötyjen jakautumisesta sekä osoittaa:

- 1** Miten energian tekninen puoli liittyy sosiaalisiin, taloudellisiin ja poliittisiin näkökohtiin. Nämä huolenaiheet osoittavat ympäristöllisten, taloudellisten, sosiaalisten, kulttuuristen ja poliittisten vaikutusten välisen yhteyden muun muassa energian saatavuuteen, kohtuuhintaisuuteen, luotettavuuteen, kestävyYTEEN, energiaoikeudenmukaisuuteen, energiaköyhyyteen, energiavarmuuteen.

2 Lisäksi nämä huolenaiheet ovat usein ristiriidassa keskenään, mikä korostaa hallitusten roolia niiden käsittelemisessä ja sovittamisessa energian siirtymävaiheessa.

Yksinkertaisesti sanottuna energia nykyelämässä on moniulotteinen ilmiö, joka edellyttää teknologian huomioimista ja mukauttamista niin ympäristöllisiin, poliittisiin, taloudellisiin, sosiaalisiin kuin eettisiinkin näkökohtiin. Meidän on löydettävä keinoja tasapainottaa näitä huolenaiheita, jos haluamme saavuttaa kestävästä yhteiskunnasta, jossa energiaa on saatavilla luotettavasti ja jopa edullisesti kaikille. Tässä tarina energiaoikeudenmukaisuudesta tai näiden huolenaiheiden tasapainottamisesta tulee peliin.

Kyetäksemme selittämään energiaoikeudenmukaisuuden käsitteen on puhuttava energian ensisijaisista tavoitteista. Nämä tavoitteet auttavat pohtimaan, miksi energiaoikeudenmukaisuus tulee esiin erityisesti energiapolittisissa keskusteluissa. Energialla on kolme päätarkoitusta:

YMPÄRISTÖN KESTÄVYYS: Nykyään yhteiskunnat keskittyvät siirtymiseen fossiilisista polttoaineista uusiutuviin energialähteisiin hiilidioksidipäästöjen ja energian tuotanto- ja kulutusprosessien negatiivisten vaikutusten vähentämiseksi[2,6–8]. Esimerkiksi Suomessa keskitytään välittömästi ja nopeasti kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseen kestävien energiateknologioiden ja -käytäntöjen avulla vuoteen 2035 mennessä. Tämän tavoitteen mukaisesti alueet ja kunnat ovat edistäneet ilmastotoimiaan ja asettaneet tavoitteensa kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseksi. Kaksi kolmasosaa Suomen kunnista on asettanut omat ilmastotavoitteensa, ja jopa 80 prosenttia on ryhtynyt toimiin kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseksi 80 prosentilla vuoden 2007 tasosta vuoteen 2030 mennessä, mikä on erittäin lupaavaa.

TURVALLINEN ENERGIANLÄHDE:

Tämä tarkoittaa, että yhteisöillä on oltava luotettavat ja keskeytymättömät energialähteet palvelujen tuottamiseen[1,7–9]. Kyseessä on tärkeä tekijä kansalliselle turvallisuudelle ja suorituskyvyille. Jos

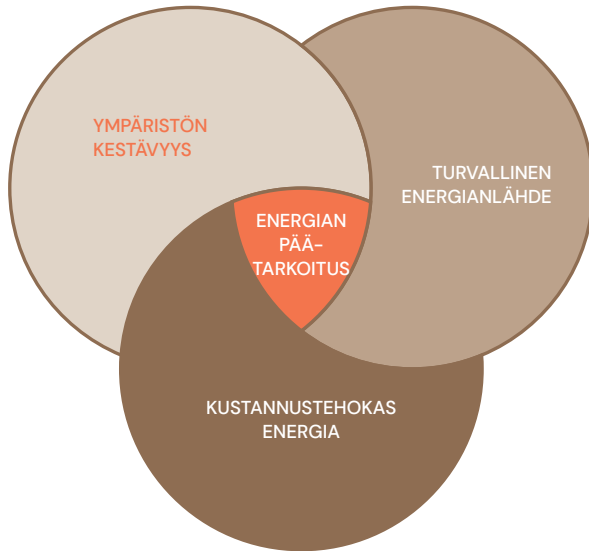
kuitenkin tarkastelemme energiavarojen, erityisesti fossiilisten polttoaineiden jakautumista, voimme nähdä sen jakautuvan epätasaisesti ympäri maailmaa. Tämä epätasainen energian jakautuminen luo epävarmuutta ja haavoittuvuutta monille talouksille, myös kehittyneille maille. Öljyn ja öljytuotteiden tavoin ne ovat energiavarmuuden kriittisiä osia, erityisesti kuljetusalalla, jossa ne tarjoavat vähintään 90 prosenttia energiasta lähes kaikissa maissa[6]. Öljyntoimitusten häiriöillä on tuhoisia vaikutuksia eri sektoreiden suorituskykyyn, mukaan lukien elintarviketuotanto, sairaanhoito, kuljetus jne. Vaasan kirjastossa järjestetyissä energiaoikeudenmukaisuuden työpajoissa osallistujamme totesivat, että turvallisen energianlähteen saatavuus vaikuttaa myönteisesti kansalaisten psyykkiseen hyvinvointiin. Lisäksi siirtyminen uusiutuvaan energiaan auttaa:

- 1 Vähentämään riippuvuutta lopullisista ja haavoittuvista resursseista ja
- 2 Lisäämään energianlähteiden monipuolisuutta ja
- 3 Edistämään kansalaisten henkistä hyvinvointia.

On pidettävä mielessä, että nämä resurssit eivät jakaudu tasaisesti – tai ainakin jakautuminen riippuu maantieteellisestä potentiaalista.

KUSTANNUSTEHOKAS ENERGIA: Tämä tavoite liittyy energiapalvelujen saatavuuteen ja kohtuuhintaisuuteen kaikkien yksilöiden ja yhteisöjen kannalta. Sitä kutsutaan myös energiavakaudeksi (tasapainoksi). Tavoitteessa keskitytään pienituloisiin kotitalouksiin, koska ne käyttävät suuren osan tuloistaan energiapalveluiden käytöstä koituvien laskujen maksuun [1,5,8,10]. Kohtuuhintaisuus ei kuitenkaan sisällä vain energiapalvelujen oikeudenmukaisia, edullisia hintoja, vaan myös muita tekijöitä, jotka vaikuttavat ihmisten mahdollisuuksiin saada ja maksaa erilaisista energiakustannuksista. Näitä tekijöitä ovat muun muassa tulot, kotitalouden koko, aluetyypit (maaseutu, maaseutu, kaupunkialueet), energiatehokkaat käytännöt ja teknologiat, tieto sekä osaaminen. Lisäksi tavoitteen saavuttaminen edellyttää, että kohteemme tulevia sukupolvia oikeudenmukaisesti emmekä jätä heille saastuneiden, irrotettujen resurssien perintöä.

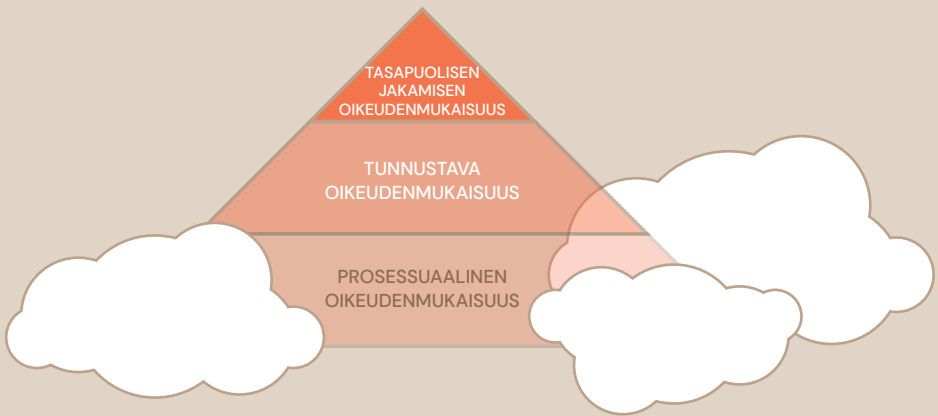
Näiden primäärienergiatavoitteiden välinen yhteys on energiaoikeudenmukaisuuden perusta. Kuten aiemmin mainitsimme,

nämä kolme tavoitetta juurtuvat sosiaaliin rakenteisiin, ja joskus ne voivat olla myös ristiriitaisia. "Onnellinen tasapaino" näiden tavoitteiden välillä on kuitenkin mahdollista energiaoikeudenmukaisuuden käsitteen avulla[7,9,10]. Mielestämme energiaoikeudenmukaisuus on energiajärjestelmien hyötyjen ja menetysten oikeudenmukaista jakamista kansalaisten kesken, ja se vaatii meiltä seuraavanlaisen ajattelutavan:

- 1** Kaikilla yhteiskuntaryhmillä on tasavertainen pääsy erilaisiin energiapalveluihin. Onko heillä yhtäläiset mahdollisuudet osallistua energiapolitiikkaan ja jopa muutoksia koskevaan päätöksentekoon? Mitkä sosiaaliset ryhmät ovat päätoimijoita? Entä ketkä ovat voittajia tai häviäjiä?
- 2** Ovatko nykyiset yhteiskunnat reiluja tulevia sukupolvia kohtaan, vai jättävätkö ne luonnonvarojen ehtymisen, saastumisen ja ilmastonmuutoksen perinnön?

Energiaoikeudenmukaisuus herättää yllä mainitun kaltaisia kysymyksiä, jotka auttavat yhteisöjä siirtymään kohti kestävää yhteiskuntaa. Energiaoikeudenmukaisuuden päätavoitteena on edistää kuluttajien ja tuottajien onnellisuutta, hyvinvointia, vapautta ja tasa-arvoa. Se keskittyy energian hyötyjen ja kustannusten oikeudenmukaiseen jakamiseen ilman syrjintää ja

varmistaa, että energiajärjestelmien ja -palvelujen saatavuus on kaikille tasapuolista[1,3,11,12]. Lisäksi se varmistaa, että energiantuottajat ovat oikeudenmukaisia ja että koko väestöllä on mahdollisuus saada tietoa ja osallistua energiaa koskevaan päätöksentekoon. Näiden tavoitteiden saavuttaminen edellyttää kolmen energiaoikeudenmukaisuuden ulottuvuuden huomioon ottamista: jakamista, kognitiivista ja proseduraalista. Nämä kolme ulottuvuutta menevät yleensä päällekkäin, ja meidän on otettava ne huomioon siirtyessämme kohti utopistista yhteiskuntaa.

LUKU 2

Tasapuolisen jakamisen *oikeudenmukaisuus*

Tasapuolisen jakamisen oikeudenmukaisuudella tarkoitetaan energiajärjestelmien kustannusten ja hyötyjen tasapuolista jakautumista eri sosiaaliryhmien kesken.

Tasapuolisen jakamisen oikeudenmukaisuus on energiajärjestelmien kustannusten ja hyötyjen tasapuolinen jakautuminen eri yhteiskuntaryhmien kesken.

Energiaoikeudenmukaisuuden ensimmäinen ulottuvuus on jako-oikeudenmukaisuus, jolla pyritään varmistamaan, että energiajärjestelmät ovat riittävän oikeudenmukaisia hyödyttääkseen kaikkia[4,5,7]. Miten voimme varmistaa, että energiajärjestelmät ovat oikeudenmukaisia? Ovatko energian siirron ja kehittämisen kustannukset ja hyödyt jakautuneet tasaisesti ja oikeudenmukaisesti kaikkien yhteiskuntaryhmien kesken? Mil-laista on hyötyjen ja vahingonkorvausten oikeudenmukainen jakautuminen? Ajattele, että jakelun oikeudenmukaisuuden ilmeinen tulos on energiaköyhyyden ehkäiseminen tai ainakin vähentäminen.

Tässä on huomattava, että energiaköyhyys nykyelämässä ei tarkoita vain taloudellisten valmiuksien puutetta. Sen sijaan kyseessä ovat epätasa-arvoisuudet, jotka ilmenevät energiajärjestelmissä, kun eri sosiaaliryhmien tarpeet jäävät huomioimatta[5,7,8], mutta miten?

Yleisesti ottaen sosioteknisten järjestelmien taloudelliset hyödyt kiinnostavat aina poliittisia päättäjiä ja johtajia. Poliittiset päättäjät yhdistävät tekniset näkökohdat taloudellisiin hyötyihin. Yleinen esimerkki on padon rakentaminen sähköä tuottamiseksi, jossa poliittiset päättäjät ja johtajat yhdistävät padon tekniset ja taloudelliset näkökohdat[1,2,7,8]. Padon rakentaminen tuottaa enemmän sähköä paitsi valuma-alueelle myös laajemmille alueille ja parantaa myös maatalouden edellytyksiä. Samalla on kuitenkin muistettava, että padot voivat vaikuttaa jokien ekosysteemeihin sekä johtaa alueella asuvan paikallisyhteisön syrjäyttämiseen ja jopa poliittisiin valtataisteluihin. Tässä mielessä ydinkysymykset, joita meidän tulisi huomioida, ovat: minkä yhteiskuntaryhmien hyödyt ovat tärkeimpiä padon rakentamisessa? Onko näillä sosiaalisilla ryhmillä yhtäläinen valta? Asumvatko he valuma-alueilla? Ottavatko he huomioon tulevien sukupolvien oikeudet? Tässä yhteydessä on oleellista tarkastella tapoja, joilla patohankkeiden hyötyjen ja kustannusten jakautuminen vaikuttaa eri ryhmiin, kuten miehiin ja naisiin, ikääntyneisiin ja lapsiin sekä matalan tulotason perheisiin, erityisesti valuma-alueella. Lisäksi on tarkasteltava tapoja, joilla hallitus ottaa heidät huomioon. Näissä kysymyksissä korostetaan eri yhteiskuntaryhmien etujen

tunnistamista[2,7]. Nämä edut eivät välttämättä ole selkeitä taloudellisista ja teknisistä näkökulmista tarkasteltuna.

Energiapalveluiden kustannusten ja hyötyjen tasapuolisen jakautumisen korostaminen auttaa meitä vahvistamaan ryhmien marginalisoituneita näkökulmia ja ottamaan heidän mielipiteensä huomioon päätöksenteossa. Haluamme tässä käsitellä lyhyesti yhtä laiminlyödyistä näkökulmista energia-alalla:

sukupuolta. Jopa Vaasan kaupunginkirjaston energia-oikeudenmukaisuuden työpajojen aikana odotimme osallistujien puhuvan sukupuolesta ja energiasta, mutta sitä ei tapahtunut ennen kuin yksi kollegoistamme otti sen puheeksi.

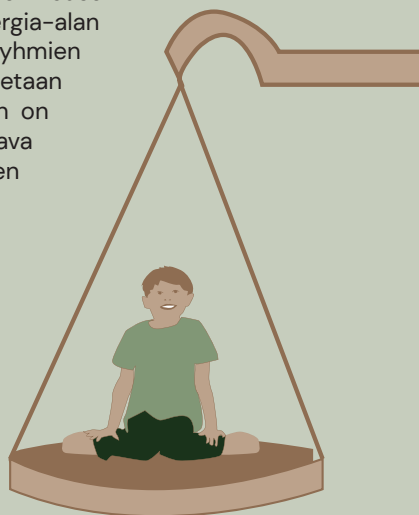
Sukupuoli on viime aikoina noussut energia-alan keskustelunaiheeksi. Maantieteellisten erojen lisäksi – globaalilla pohjoisella on yleensä melko neutraalit suhteet sukupuoleen – naisten panos energiasiirtymään on tärkeä. Voidaan sanoa, että sukupuoli-identiteetit vaikuttavat miesten ja naisten käsitykseen energijärjestelmistä ja -prosesseista. Tämä voi liittyä heidän sosiaalisiin rooleihinsa ja odotuksiin, joita yhteiskunta heille asettaa. Tutkimusten mukaan kehittyneissä maissa naisten osuus teknisissä töissä on pienempi, ja tämä voi johtua useista eri tekijöistä, kuten sukupuolistereotyyppioista ja teknologia-alan koulutuksen puutteesta[13]. Kehitysmaissa tämä liittyy kuitenkin sukupuolirooleihin, sillä naiset ovat ensisijaisesti vastuussa energiantuotannosta ja kotitalouksien energianhallinnasta. Lisäksi tehottomat energiapalvelut ja saastuttavat energialähteet eivät vahingoita vain naisten terveyttä, vaan lisäävät myös energiaköyhyyttä. Tästä syystä energia-oikeudenmukaisuuden tulisi keskittyä naisten haasteisiin sekä kehitys- että teollisuusmaissa, tunnistaa heidän tarpeensa ja parantaa heidän mahdollisuuksiaan saada energiapalveluja.[2,7]. Tästä johtuen esimerkiksi pääsy erilaisiin energiapalveluihin (lämmitys, valaistus, jäähdytys, kuljetus jne.) on yksi kehitysmaiden jaon oikeudenmukaisuuden perustekijöistä[14]. Kehittyneissä maissa jako-oikeudenmukaisuutta edistetään tunnustamalla naisten tarve saada enemmän mahdollisuuksia energia-alalla, kuten työpaikkoja, koulutusta, jne. Kuten näette, eri sosiaalisten ryhmien tarpeet voivat

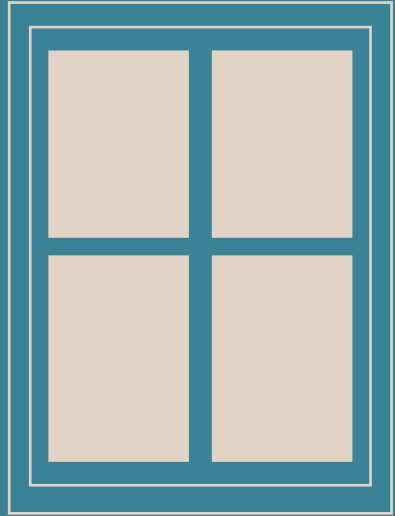
Energiaköyhyys on epätasa-arvoisuutta, joka ilmenee energijärjestelmissä, kun eri sosiaalisten ryhmien tarpeet jäävät huomioimatta.

olla erilaisia kulttuuritaustasta riippuen, mikä saa meidät miettimään enemmän energiajärjestelmien sosiaalisia ja kulttuurisia konteksteja. Palataksemme sosioteknisiin järjestelmiin ja energiapalveluiden kustannusten ja hyötyjen tasapuoliseen jakautumiseen eri yhteiskuntaryhmien kesken, seuraavat kysymykset nousevat yhä tärkeämmiksi: ketkä ovat energia-alan päätoimijat? Minkä yhteiskuntaryhmien hyödyt energiajärjestelmässä otetaan huomioon? Selkeyden vuoksi meidän on mentävä pidemmälle ja keskusteltava näiden yhteiskuntaryhmien oikeuksien tunnustamisesta.

LUKU 3

Tunnustava oikeudenmukaisuus

Toinen energiaoikeudenmukaisuuden tyyppi on tunnustava oikeudenmukaisuus, joka korostaa erilaisten näkökulmien, identiteettien ja oikeuksien tunnustamista ja kunnioittamista. Tällaisen oikeudenmukaisuuden avulla voimme selvittää, keitä sidosryhmät ja edunsaajat ovat, mitkä ovat heidän intressinsä ja näkemyksensä ja kuinka voimme varmistaa, että heidän osuutensa otetaan huomioon[1,2,6,7]. Nämä kysymykset saavat meidät miettimään sosioteknisten järjestelmien väärinkäsityksen ja kunnioittamattomuuden näkökohtia. Aloitetaan yksinkertaisella esimerkillä:

Ihanteellinen energiaoikeudenmukainen koti on viihtyisä, lämmin ja valoisa. Ilman riittävää lämpöä tai sähköä tai tehokkaita energiateknologioita nykyaikainen perhe kärsii kylmästä talvesta. Tämä voi aiheuttaa ylimääräistä taloudellista taakkaa eri yhteiskuntaryhmille, jotka joutuvat kehittämään selviytymisstrategioita, kuten energian tai ruuan kulutuksen vähentäminen tai jopa sairaanhoidon laiminlyöminen. Kierre pahenee, jos energiapalveluiden hinta nousee[7,15]. Tämä on melko lähellä energiaköyhyyden tilaa, jota kutsutaan polttoaineköyhyydeksi.

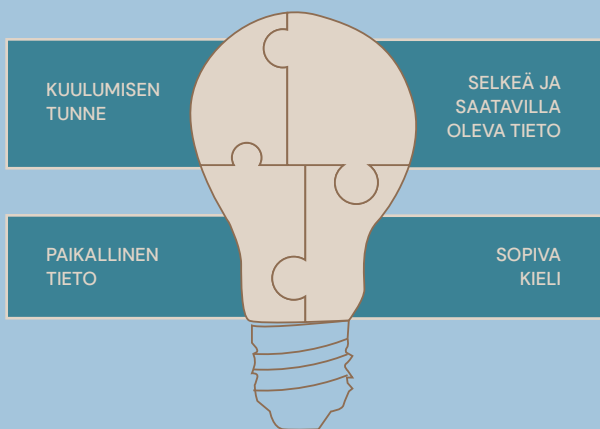
Polttoaineköyhyys on tilanne, jossa kotitaloudet käyttävät 10–15 prosenttia kuukausituloistaan energialaskuihin. Tässä tilanteessa joidenkin ryhmien tarpeita ja oikeuksia ei yleensä tunnusteta. Esimerkiksi Britanniassa polttoaineköyhyys johti vanhusten tarpeiden laiminlyöntiin ja vaaransi heidän oikeutensa asua lämpimämmässä kodissa. Energiapalveluiden hintojen nousun myötä tilanne sälytti taloudellisen taakan eläkeläisten harteille. Tilanne sai Britannian hallituksen pohdittamaan ja tunnustamaan eri ryhmien tarpeet[2,7,15]. Meidän

on muistettava, että polttoaineköyhyys eroaa energiaköyhyydestä. Yleisesti ottaen polttoaineköyhyys liittyy kotitalouden kykyyn maksaa energiapalveluista (lämmitys), ja sitä mitataan yleensä kotitalouden tuloista laskuihin käytettyjen prosenttiosuuksien perusteella. Ihmisellä on siis tuloja, mutta ei tarpeeksi energiapalveluiden maksamiseen. Polttoaineköyhyys liittyy kognitiiviseen oikeudenmukaisuuteen, jolla voidaan perustella sosiaalisten ryhmien, erityisesti haavoittuvien ryhmien, kuten yksinhuoltajaperheiden, eläkeläisten ja muiden ryhmien oikeuksia kohtuuhintaisiin energiapalveluihin. Suomessa oli jonkin verran polttoainepulaa alkusyksystä 2022, mutta valtion tuella tilanne parani vähitellen.

Polttoaineköyhyys liittyy kotitalouden kykyyn maksaa energiapalveluista (lämmityksestä).

Tunnustamisen oikeudenmukaisuus edellyttää, että vahvistamme haavoittuvien ryhmien aktiivista osallistumista energian tulevaisuuden muokkaamiseen, erityisesti niiden, joihin energiaprojektit tai -kehitys suoraan vaikuttavat. Tämä tapahtuu yhdistämällä erilaisia arvoja, tarpeita, prioriteetteja ja tietoa (sosioteknisten järjestelmien sosiaaliset näkökohdat)[1,2,5,7]. Mutta miten voimme varmistaa, että otamme huomioon eri sosiaalisten ryhmien arvot ja mieltymykset? Ennen kuin vastaat tähän kysymykseen, puhutaanpa joistakin tunnustamisen oikeudenmukaisuuden puolista.

Tunnustavan oikeudenmukaisuuden yksi näkökohta on uusiutuvien teknologioiden sosiaalinen hyväksyntä eri yhteiskuntaryhmissä. Maailmassa on monia onnistuneita ja epäonnistuneita esimerkkejä ihmisten vastustuksesta tai hyväksynnästä uudentyypisiä teknologioita kohtaan. Kuuluisa esimerkki on brittiläinen not in my backyard -ilmiö, josta muodostui jopa sosiaalinen liike, jossa paikalliset ihmiset vastustivat tuulivoimaloiden asentamista kotinsa lähelle tai perintömaata, maatiloja jne. Not in my backyard -liike asetti kehittäjät ja sijoittajat ongelmalliseen tilanteeseen, kun he jättivät huomioimatta sidosryhmien huolenaiheet ottaessaan käyttöön tuulipuistoja [1,6,15]. Itse asiassa

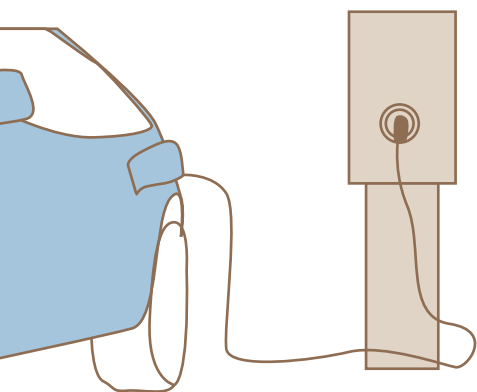
hankkeessa oletettiin, että paikallisilla yhteisöillä ei ollut riittävää tietämystä asiasta ja että teknisten asiantuntijoiden olisi koulutettava heitä asian suhteen. Tämä on ylhäältä alas suuntautuva näkökulma, joka yleensä korostaa uusien teknologioiden taloudellisia etuja, ilmastovaikutuksia, keskimääräistä saastumista ynnä muuta. Tutkijat ovat kuitenkin osoittaneet, että monissa tapauksissa, joissa jätetään yhteisön tarpeet huomiotta, ei tapahdu paljon muutosta. Tämä puolestaan voi aiheuttaa vastustusta. Lisäksi eturyhmien laiminlyönti voi johtaa niiden syrjäytymiseen.

Paikallinen tieto voi olla mitä tahansa, mitä saamme vuorovaikutuksesta ympäristömme kanssa koko elämämme ajan.

Toinen tunnustamisen oikeudenmukaisuuden aspekti on uuden tekniikan hyväksyminen. Esimerkiksi ihmisten kuuluminen yhteisöön ja omaan maahansa toimii yleensä tärkeänä tekijänä näiden teknologioiden yhteistoiminnassa ja hyväksymisessä[1,2,6,8]. Ihmiset, jotka tuntevat vahvasti kuuluvansa osaksi yhteisöä, ottavat todennäköisemmin uuden teknologian vastaan. Uudet teknologiat voivat johtaa siihen, että oma elinympäristö säilyy puhtaana. Selkeän tiedon antaminen yksilöille ja yhteisöille on välttämätöntä sosiaalisen hyväksynnän lisäämiseksi[1,6,12]. Esimerkiksi Saksassa uusiutuvan energian järjestelmiin liittyvän tuntemuksen ja tiedon puute rajoitti Saksan kansalaisten osallistumista ja halukkuutta ottaa käyttöön näitä teknologioita. Meidän pitäisi tiedostaa, että selkeän ja laadukkaan tiedon saanti energiahankkeista on oikeudenmukaista[1,6,8,12]. Tätä seikkaa korostettiin voimakkaasti energiaoikeudenmukaisuuden työpajoissamme. Osallistujamme eivät

vain maininneet kansalaisten oikeutta saada selkeää tietoa, vaan menivät pidemmälle ja ehdottivat sopivan kielen käyttöä energiateknologioista, projekteista, järjestelmistä jne. Oikea kieli osallistujiemme näkökulmasta on kieli, jota kaikki ymmärtävät, eli ei-tekninen kieli, sillä se antaa kansalaisille mahdollisuuden keskustella ja neuvotella energiakehityksen positiivisista ja negatiivisista puolia.

Tunnustamisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta on myös tärkeää ottaa huomioon paikallinen tieto. Kuten olemme jo maininneet,

teknologialähtöiset ja ylhäältä alas suuntautuvat lähestymistavat sosioteknisissä järjestelmissä asettavat tieteen etusijalle. Paikallinen tieto voi olla mitä tahansa, mitä saamme vuorovaikutuksesta ympäristömme kanssa koko elämämme ajan. Joskus saamme sitä vanhemmiltamme, isovanhemmiltamme tai vaikkapa ystäviltämme (periytyvä tieto), ja toisinaan omien kokemustemme kautta (paikallinen tieto). Kummassakin tapauksessa uskomme, että molemmat tiedon tyypit ovat hyviä tiedonlähteitä, joita tulee harkita ja edustaa päätöksiä tehtäessä. Niiden yhteys kulttuuriperintöön jopa vahvistaa vanhemman sukupolven roolia vihreän teknologian paikallisen ja sosiaalisen hyväksynnän lisäämisessä. Uskomme, että tieteellisen tiedon ohella paikallisen tiedon sisällyttäminen voi edistää uusiutuvien teknologioiden yhteiskunnallista hyväksyntää.

LUKU 4

Prosessuaalinen oikeudenmukaisuus

Energiaoikeudenmukaisuuden viimeinen ulottuvuus on menettelyllinen oikeudenmukaisuus, joka keskittyy reilun energiapolitiikan toteuttamiseen ottamalla mukaan kaikkien sidosryhmien näkemykset ja tekemällä läpinäkyviä päätöksiä[1,5,6,8,11]. Vaan miten tämä tapahtuu? Riittääkö kansalaisille päätöksentekoprosesseihin osallistuminen laillisten oikeuksien varmistamisen kautta? Tarvitsemmeko osallistavaa politiikkaa, jossa kaikilla yhteiskuntaryhmillä on tasa-arvoiset mahdollisuudet?

Toistaiseksi olemme maininneet tarpeen kiinnittää huomiota eri yhteiskuntaryhmien tarpeisiin ja etuihin, mutta tässä niitä on kannustettava osallistumaan. Tämä ei kuitenkaan ole helppo tehtävä, ja seuraavassa on vain joitain osa-alueita, joilla yhteistä päätöksentekoa voidaan edistää:

- 1 Oikeus osallistua ja päättää energiapalvelujen hinnoittelusta, energian tyypistä, jne.[1,2,7,16]
- 2 Oikeus osallistua ja tehdä päätöksiä energiantuotantoon liittyen, erityisesti silloin, kun energialähde jakautuu epätasaisesti. Toisin sanoen jotkut yhteiskuntaryhmät asuvat lähellä energialähdettä, jonka energiantuotanto voi vaikuttaa heidän elämänsä[1,2,7]. Siksi niiden tuotantoon osallistamisella voidaan korostaa alueiden välistä tasa-arvoa (energiaa tuottavat ja kuluttavat alueet).

Prosessuaalinen oikeudenmukaisuus on Suomessa vahvasti korostunutta. Suomi painottaa hajauttamista (käsittelemme luvussa 6) energian tuotannossa, kulutuksessa ja jopa sen myynissä. Hajauttaminen tarkoittaa päätöksenteon siirtämistä keskusvallasta paikalliselle ja alueelliselle tasolle. Se on nimenomaan osallistavaa politiikkaa, jossa päätökset siirtyvät hallitukselta paikallisyhteisöille. Voidaan sanoa, että energiayhteisöt ovat uusi osallistumismuoto energiasiirtymän aikakaudella.

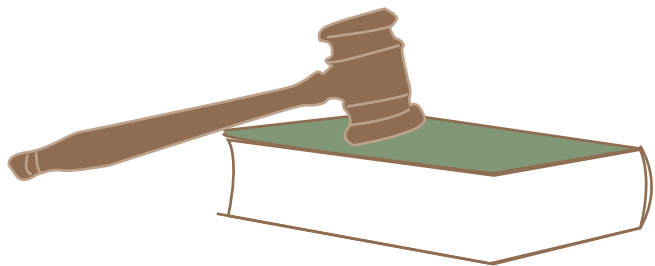

Prosessuaalinen energiaoikeudenmukaisuus on prosessi, joka tarkoittaa laillisen tavan tarjoamista kansalaisille olla aktiivisia.

Ihmiset energiayhteisöissä päättävät, minkä tyyppiä energiajärjestelmiä haluavat, ja voivat sitten muodostaa yhteisön muiden ihmisten kanssa. Tietysti energiajärjestelmien tyyppin ja alueen energiantuotannon potentiaalini välillä tulee olla yhteys. Sitten näiden energiayhteisöjen ihmiset päättävät yhdessä tuottaa, säästää ja jopa myydä energiaa.

Korostamme jälleen kerran, että energiasta on tulossa strateginen hyödyke 2000-luvulla, ja kaiken tulee olla saatavilla ilman

rajoituksia. Tämä tarkoittaa sitä, että energian saatavuus on ihmisen perustarve, joka jokaisen oikeudenmukaisen yhteiskunnan on tarjottava kansalaisilleen. Lisäksi energiaoikeudenmukaisuus korostaa eri yhteiskuntaryhmien osallistamista, hyötyjen tai kustannusten oikeudenmukaista jakautumista sekä eri ryhmien laillisia osallistumisoikeuksia. Tämän jälkeen tarvitsemme demokraattisen energiajärjestelmän, joka täyttää energiaoikeudenmukaisuuden tavoitteet.

LUKU 5

Energiaoikeuden- mukaisuuden suhde *energiademokratiaan*

Energiaoikeudenmukaisuus kannustaa meitä kohti energiademokratiaa, jonka tuloksena syntyy eräänlainen utopistinen yhteiskunta, jossa hiilidioksidipäästöjä vähennetään ja erityyppiset uusiutuvat energianmuodot ovat kaikkien saatavilla. Mietitään, miten energiademokratia ja energiaoikeudenmukaisuus liittyvät toisiinsa tai mitä energiademokratia on, ja miksi meidän pitäisi ajatella näitä käsitteitä. Vastataksemme näihin kysymyksiin keskustelemme ensin kahdesta energiaoikeudenmukaisuuden ja energiademokratian käsitteestä.

Energiademokratialla on samanlaiset tavoitteet kuin energiaoikeudenmukaisuudella, mutta sen voidaan sanoa menevän energiaoikeudenmukaisuutta pidemmälle[17,18].

Tiedämme, että demokraattiset yhteiskunnat ovat riippuvaisia kansalaisistaan. Kysymys kuuluukin, ketkä ovat tämän tyyppisen demokratian kansalaisia. Millaista hallinto on energiademokratiassa? Palataan energiaoikeudenmukaisuuteen ja tarkastellaan energiaoikeudenmukaisuuden tavoitetta, läpinäkyvää politiikkaa, jossa energijärjestelmien hyödyt ja kustannukset jaetaan tasapuolisesti eri yhteiskuntaryhmien tarpeiden mukaan[18]. Lisäksi neljännessä luvussa mainitsimme, että kansalaisten osallistuminen energianmuutokseen saa uuden muodon. Energiisiirtymässä kaikilla on mahdollisuus osallistua energi-

Energiademokratiassa kansalaiset ovat aktiivisia ja omistavat energiatyökalunsa.

antutuotantoon pelkästään suurten yritysten sijaan. Sitten meillä on uudenlainen kansalainen, joka on samanaikaisesti sekä tuottaja että kuluttaja, kutsu-manimeltään "prosumer", kuten aurinkopaneeleilla varustetun talon omistaja[19]. Tämä osoittaa sosiaalisten tekijöiden kasvavan roolin sosioteknisissä järjestelmissä, mikä saa meidät pohtimaan uusia demokratian muotoja sopeutuaksemme paremmin näihin järjestelmiin.

Me kaikki saatamme ajatella, että energia liitetään usein teknologiaan ja että sitä pidetään kaukaisena ja erillisenä osana poliittista keskustelua. Ajatus energiademokratiasta haastaa tämän lähestymistavan ja pitää ihmiset, hallituksen ja teollisuuden yhtenäisenä sidosryhmänä, jotka näkevät energian yhteisenä päämääränsä. Kuten energiaoikeudenmukaisuus, myös energiademokratia sisältää määritteen, jonka mukaan ihmisten elämään vaikuttavat päätökset tulisi tehdä kansalaisten osallistumisella ja poliittisesti tasavertaisesti ja että tavallisten kansalaisten paikallistuntemus on arvokasta tällaisessa demokratiassa[17,19].

Saatat kysyä itseltäsi, miksi tarvitsemme teknisen alan

ei-asiantuntijalausuntoja, ja vastaus on yksinkertainen: energiansiirto tai uusiutuvat energijärjestelmät edellyttävät aktiivisia kansalaisia, ja kansalaisten aktiivinen osallistuminen lisää legitimitettiä ja antaa demokratialle merkityksen ja muuttaa paikallistiedon fokuosoituneeksi ja teknosuuntautuneeksi ajatukseksi[18]. Paikallisen tiedon sisällyttäminen vähentää teknokeskeisten ideoiden hierarkiaa ja antaa äänen ei-asiantuntijoille[18]. Tämä johtaa hallinnon sekä hyvän hallintotavan laadun paranemiseen. Muista, että aktiiviset kansalaiset (prosumerit) hallitsevat enemmän tuotantoaan ja kulutustaan. Esimerkiksi yhteisöllä, jolla on aurinkopaneeleja, on enemmän hallintaa energiantuotantonsa ja -jakelunsa suhteen. Tätä kutsutaan kansalaisomistukseksi, jossa kansalaiset omistavat uusiutuvia energialähteitä[17,18,20]. Mutta miten tämä voidaan tehdä käytännössä? Vastaus löytyy pienten energiantuotantoyhteisöjen rakentamisesta.

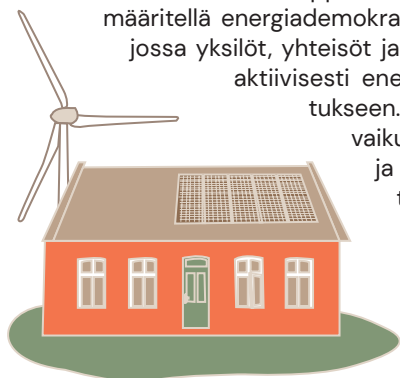
Toistamme, että energiaoikeudenmukaisuus tarjoaa puitteet kansalaisten oikeudenmukaiselle osallistumiselle ja energiademokratian toteuttamiselle. Energiademokratia ylittää kuitenkin oikeudenmukaisen osallistumisen ja korostaa kansalaisten omistajuutta, osallistavaa hallintoa ja demokraattista kansanhallintoa.

Edessämme on uusi energiamuoto, joka vaatii uusia infrastruktuureja, joita ei voida erottaa niiden sosiopoliittisista konteksteista. Tämä uusi ala luo omat toimijansa sekä uusia hallintomuotoja ja instituutioita. Jos prosumerit ovat uudenlainen kansalainen, herää kysymys, mikä on uusi hallintotapa demokratian vahvistamiseksi.

Tämä ei ole helppo vastaus, mutta ainakin tässä voidaan määrittellä energiademokratia. Energiademokratia on käytäntö, jossa yksilöt, yhteisöt ja paikalliset sidosryhmät osallistuvat aktiivisesti energian tuotantoon, jakeluun ja kulutukseen. Näillä pienillä tuottajilla on valtaa vaikuttaa energian tuotantoon, jakeluun ja varastointiin. Kansalaisten voimaantumisen ja energian tuotannon ja siirron omistus on kansalaisten käsissä. Tämä on Suomen kestävän siirtymän uusi tavoite.

*Tällaisessa
demokratiassa
paikallinen tietämys
tunnustetaan.*

LUKU 6

Energiayhteisönä
kohti utopistista
yhteiskuntaa?

Uusiutuvat teknologiat ovat viime aikoina tulleet aiempaa tehokkaammiksi ja edullisemmiksi, ja tämä on helpottanut niiden laajaa käyttöä[20]. Esimerkiksi aurinkopaneelit ovat nyt tehokkaampia ja halvempia kuin ennen, mikä on lisännyt niiden käyttöä. Tästä kasvusta huolimatta uusiutuvan energian osuus maailmanlaajuisesti on vain 19 prosenttia. Energian kysynnän ennustetaan olevan seuraavan kolmen vuosikymmenen aikana 69 prosenttia nykyistä korkeampi. Tämä tarkoittaa, että meidän on mietittävä energiapolitiikkaamme uudelleen ja painotettava kansalaisten osallistamista[21].

Kuten totesimme, uusiutuvat energiamuodot mahdollistavat monien uusien toimijoiden osallistumisen energian tuotantoon ja varastointiin, mukaan lukien prosumerit, kansalaisryhmät ja paikalliset yhteisöt. Tietojemme mukaan Suomessa panostetaan vahvasti paikallisen osallistumisen energian tuotantoon ja kulutukseen. Energiayhteisöt toimivat seuraavasti:

”Joukko ihmisiä kokoontuu kehittämään ideoita puhtaaseen ja kestävään energiaan alueellaan. Ne voidaan järjestää virallisesti tai vain niiden ihmisten toimesta, joille ympäristö on tärkeä. Tavoitteena on löytää tapoja käyttää energiaa paremmin ja vihreämmin, ja he tekevät tämän jakamalla tietoa ja tekemällä yhteistyötä projekteissa[22].”

Energiayhteisöllä on kuitenkin erilaisia nimiä, jotka riippuvat kansalaisten osallistumisesta energian tuotantoon ja säästämiseen. Esimerkiksi Suomessa on käytössä lähiyhteisöenergian käsite. Suomalaiset energiayhteisöhankkeet keskittyvät paikallisten energiaresurssien käyttöön, ja yhteisöt muodostuvat paikallisten suhteiden verkoston pohjalta, kun esimerkiksi kylän jäsenet tai asunnon asukkaat päättävät jakaa energiaresurs-

sinsa. Vanha esimerkki energiayhteisöistä voisivat olla suomalaiset ekokylät. Näissä kylissä on energialähde tai yhteisiä energialähteitä, joista voi olla hyötyä kaikille yhteisön jäsenille. Tällaisista energiayhteisömuodoista on Suomessa moninaisia esimerkkejä, kuten vaikkapa Kristiinankaupungin Peruksen kylä. Peruksen kylässä on museoikäinen, talkoohengellä ylläpidetty vesivoimala, joka ei vain tuota sähköä kyläläisille, vaan kyläläiset voivat myös myydä ylimääräisen tuotetun sähkön. Huomaa kuitenkin, että uusissa energiayhteisön muodoissa jokaisella talolla on potentiaalia tuottaa energiaa ja jakaa sitä muiden kanssa. Kysymys on kuitenkin siitä, milloin ihmiset päättävät

Suomalaiset energia-yhteisöhankkeet keskittyvät paikallisten energiaresurssien käyttöön, ja nämä yhteisöt muodostuvat paikallisten suhteiden verkoston pohjalta.

rakentaa energiayhteisöjä tai osallistua energiansäästö- tai energiantuotantoprojekteihin.

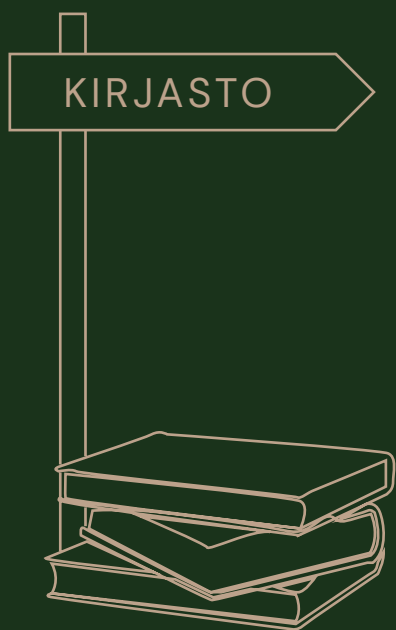
Tähän kysymykseen vastaaminen ei ole helppoa, mutta ainakin voidaan sanoa, että energiayhteisöillä on seuraavia etuja, jotka kannustavat ihmisiä muodostamaan yhteisöjä:

- Energiayhteisöt tuovat taloudellista hyötyä
- Energiayhteisöissä vallitsee yhteisöllisyys, jota yhteiset energiaresurssit luovat.

Energiayhteisöön osallistuminen on itse asiassa osa ruohonjuuritason innovaatioita, joilla pyritään paikallisen elämänlaadun parantamiseen ja yhteisöllisyyden tunteen vahvistamiseen.

Lopuksi energiayhteisö tarjoaa mahdollisuuden voimistaa eri yhteiskuntaryhmiä yhteistoiminnan kautta. Energiayhteisön voima on heidän kyvyssään luoda ruohonjuuritason toimintaa sekä yhteistä omistajuuden ja tiedon tunnetta. Saavutamme energiatasa-arvon antamalla yksilöille ja yhteisöille mahdollisuuden hallita energiantuotantoaan ja energiansäästöään. Energiayhteisöt tarjoavat hyvät mahdollisuudet jakaa tietoa muiden jäsenten kanssa ja jopa tehostavat oppimista sekä aavaavat uusia rooleja vanhemmille ja nuoremmille sukupolville.

LOPUKSI:

Kirjastot utopististen yhteiskuntien *neuvottelutiloina?*

Vaasan kaupunginkirjaston energiaoikeudenmukaisuusprojekti saattaa vaikuttaa olevan kaukana kirjastojen perinteisistä tehtävistä kirjojen lainauspaikkana tai luotettavana tiedon lähteenä. Uskomme kuitenkin, että kirjastojen kaltaisia paikkoja voidaan pitää keskuksina, joissa harjoitellaan uusia lukutaidon muotoja osallistuvan kansalaisuuden kautta. Kuten aiemmin mainittiin, elämme aikakautta, jolloin monet kysymykset, kuten ilmastonmuutos, eivät ole enää vain ympäristöön liittyviä huolenaiheita. Niiden juuret ovat erilaisissa taloudellisissa, kulttuurisissa, poliittisissa, sosiaalisissa ja muissa näkökulmissa. Näiden moniulotteisten ongelmien ratkaiseminen edellyttää tieteellistä tietämystä pidemmälle menemistä ja tasapainon löytämistä eri tietämysten välillä, eli tiedonsaannin tasavertaisuutta. Sitten kysymys kuuluukin, mikä on kirjastojen rooli tässä kaikessa?

Tietenkin elämme 2000-luvulla, jossa meitä pommitetaan valtavalla tietovirralla riippumatta tiedon laadusta ja lähteestä. Emme halua keskustella kirjastojen mahdollisesta roolista luotettavan tiedonlähteen tarjoajana, sillä se vaatisi oman käsikirjansa. Tässä haluamme lukijamme ajattelevan demokration uusia muotoja, joihin yhteiskunnat, erityisesti kehittyneet yhteiskunnat, pyytävät meitä kiinnittämään huomiota. Kuten mainitsimme, prosumerismi kuuluu uusiin kansalaisuuden muotoihin. Kysymys kuuluukin, mitä me tiedämme heistä? Keitä ovat tämäntyyppisen yhteiskunnan ihanteelliset kansalaiset? Mitkä ovat tehtävämme tulevaa sukupolvea ajatellen? Ja monet muut kysymykset, joita syntyy digitalisaation ja kehittyneiden teknologian muotojen käytön yhteydessä – ei vain energia-alalla, vaan kaikilla jokapäiväisen elämän osa-alueilla. Nämä kysymykset määrittelevät kirjastoille uusia rooleja ja pakottavat ne tarjoamaan yhteistyötiloja ja palveluita, joissa tarvitaan yksilöiden tai ryhmien aktiivista osallistumista ja yhteistoimintaa. Voimmekin sanoa, että:

Kirjastoista on muodostumassa kansalaisten, kuntien ja muiden toimijoiden välisiä keskustelutiloja, joissa opitaan uusista ilmiöistä, keskustellaan niiden eri ulottuvuuksista, lisätään sosiaalisia oppimismahdollisuuksia ja jopa suunnitellaan yhteistoimintamallia uusista elämänmuodoista.

Vaasan kaupunginkirjaston Energy Justice -työpajoissa 100 prosenttia osallistujista pyydettiin toteuttamaan yhteisiä työpajoja, jotka liittyivät esimerkiksi sosioteknisiin järjestelmiin. Näissä työpajoissa yritimme tarjota kaikille tasavertaisen mahdollisuuden osallistua, neuvotella, ajatella ja soveltaa tietoaan

energiaoikeudenmukaisuuden eri näkökulmista. Nämä konsultaatiotilat vaikuttivat osallistujien mielestä erittäin mielenkiintoisilta ja jännittäviltä, ja ne jopa herättivät uteliaisuutta Vaasan kaupunginkirjaston muita palveluja kohtaan. Lisäksi työpajojen kaltaiset yhteisöpalvelut tarjoavat hyvän mahdollisuuden tutkailla monikulttuurisia näkökulmia. Tämä osoitti meille, että kirjastoilla on mahdollisuudet toimia aktiivisemmin tulevaisuudessa seuraavilla osa-alueilla:

- 1 Kansalaisten ja päätöksentekijöiden yhdistäminen demokratian parantamiseksi: yhteisen tulevaisuuden luominen.
- 2 Luottamuksen, sosiaalisen oppimisen ja kansalaistoiminnan lisääminen eri yhteiskuntaryhmien (nuoremmat/vanhemmat sukupolvet ja maahanmuuttajaryhmät) kanssa.
- 3 Edistetään kriittistä ajattelua, luodaan uusia näkökulmia ja avataan uusia keskusteluja kansalaisten etujen perusteella.
- 4 Tietoisuuden lisääminen moniulotteisista ongelmista ja haasteista sisällyttämällä erityyppistä tietoa.

Yhteisöpalvelut edistävät osallistumisen tunnetta, voimaantumista ja jaettua omistajuutta kirjaston käyttäjien keskuudessa, mikä johtaa merkityksellisempään ja tehokkaampaan palvelujen tarjoamiseen.

LÄHTEET:

1. Sovacool, B.K.; Dworkin, M.H. *Global Energy Justice*; Cambridge University Press, 2014; ISBN 1107041953.
2. Jenkins, K.; McCauley, D.; Heffron, R.; Stephan, H.; Rehner, R. *Energy Justice: A Conceptual Review*. *Energy Res. Soc. Sci.* 2016, 11, 174–182.
3. Sovacool, B.K.; Brown, M.A.; Valentine, S. *V Fact and Fiction in Global Energy Policy: Fifteen Contentious Questions*; JHU Press, 2016; ISBN 1421418975.
4. Heffron, R.J.; McCauley, D. *The Concept of Energy Justice across the Disciplines*. *Energy Policy* 2017, 105, 658–667.
5. Jenkins, K.; McCauley, D.; Forman, A. *Energy Justice: A Policy Approach*. *Energy Policy* 2017, 105, 631–634.
6. Stegan, K.S.; Bargu, A. *Energy & Ethics: Justice and the Global Energy Challenge* 2015.
7. Sovacool, B.K.; Dworkin, M.H. *Energy Justice: Conceptual Insights and Practical Applications*. *Appl. Energy* 2015, 142, 435–444.
8. LaBelle, M.C. *In Pursuit of Energy Justice*. *Energy Policy* 2017, 107, 615–620.
9. Goldthau, A.; Sovacool, B.K. *The Uniqueness of the Energy Security, Justice, and Governance Problem*. *Energy Policy* 2012, 41, 232–240.
10. Jenkins, K.E.H.; Sovacool, B.K.; Mouter, N.; Hacking, N.; Burns, M.-K.; McCauley, D. *The Methodologies, Geographies, and Technologies of Energy Justice: A Systematic and Comprehensive Review*. *Environ. Res. Lett.* 2021, 16, 43009.
11. Sovacool, B.K. *Visions of Energy Futures: Imagining and Innovating Low-Carbon Transitions*; Routledge, 2019; ISBN 0429633998.
12. Van de Graaf, T.; Sovacool, B.K. *Global Energy Politics*; John Wiley & Sons, 2020; ISBN 1509530517.
13. Allen, E.; Lyons, H.; Stephens, J.C. *Women’s Leadership in Renewable Transformation, Energy Justice and Energy Democracy: Redistributing Power*. *Energy Res. Soc. Sci.* 2019, 57, 101233.
14. Feenstra, M.; Özerol, G. *Energy Justice as a Search Light for Gender-Energy Nexus: Towards a Conceptual Framework*. *Renew. Sustain. Energy Rev.* 2021, 138, 110668.
15. Gillard, R.; Snell, C.; Bevan, M. *Advancing an Energy Justice Perspective of Fuel Poverty: Household Vulnerability and Domestic Retrofit Policy in the United Kingdom*. *Energy Res. Soc. Sci.* 2017, 29, 53–61.

16. Valentine, S.; Sovacool, B.; Brown, M. *Empowering the Great Energy Transition: Policy for a Low-Carbon Future*; Columbia University Press, 2019; ISBN 0231546424.
17. Van Veelen, B.; Van Der Horst, D. What Is Energy Democracy? Connecting Social Science Energy Research and Political Theory. *Energy Res. Soc. Sci.* 2018, 46, 19–28.
18. Morris, C.; Jungjohann, A. *Energy Democracy. Ger. Energiewende to 2016*.
19. Garmendia, E.; Stagl, S. Public Participation for Sustainability and Social Learning: Concepts and Lessons from Three Case Studies in Europe. *Ecol. Econ.* 2010, 69, 1712–1722.
20. Fischer, B.; Gutsche, G.; Wetzel, H. Who Wants to Get Involved? Determining Citizen Willingness to Participate in German Renewable Energy Cooperatives. *Energy Res. Soc. Sci.* 2021, 76, 102013.
21. Martiskainen, M. *Developing Community Energy Projects: Experiences from Finland and the UK*. 2014.
22. Koirala, B.P.; Araghi, Y.; Kroesen, M.; Ghorbani, A.; Hakvoort, R.A.; Herder, P.M. Trust, Awareness, and Independence: Insights from a Socio-Psychological Factor Analysis of Citizen Knowledge and Participation in Community Energy Systems. *Energy Res. Soc. Sci.* 2018, 38, 33–40.

Energiaoikeudenmukaisuus, Utopistisen yhteiskunnan peruskivi?

Tuotettu osana Utopiakokoelma-hanketta, Vaasan kaupunginkirjasto 2023, Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston tuella.

Teksti: Sakineh Ghorbanzadeh

Kuvitus ja graafinen suunnittelu: Elin Nyman, E Nyman Design

Paino: Grano Oy 2023

ISBN: ISBN 978-952-5559-66-8

